

כיצד "מתחברים" לתורה ומצוות

הרב זאב קרוב

1. הרצון להתחבר - "כי כולם ידעו אותי"

2. עבודה מאהבה

3. מורכבות האדם

4. עבודת ההתחברות

א. ידיעה

ב. הרצון

ג. היכולת

סיכום

1. הרצון להתחבר - "כי כולם ידעו אותי"

שומעים אנו יותר ויותר מבני נוער כי יש להם בעיה ביחסם לתורה ומצוות והם משתוקקים לקיים וללמוד רק מתוך "התחברות". התחברות משמעותה הזדהות. הרצון והדרישה הם להזדהות עם דרך האמונה והתורה בה אנו הולכים וחיים.

למעשה, הרצון להזדהות ולהתחברות הוא הרצון לאהוב את ה' ותורתו ולא לעשות כמי שכפאו שד.

מובן שבעיית "ההתחברות" אינה של הנוער בלבד אלא שהם תובעים זאת בפה וחלקם אף משנים את אורח חייהם כאשר אינם מרגישים הזדהות.

יש הרואים בעין שלילית דרישה זו של הנוער להתחברות. הם חושבים שעצת היצר היא בכדי שיוכל האדם להתנהג כפי "שבא לו", ולא להיות מחויב לתורה ומצוות.

אמנם, אין ספק שיש כאלה המנצלים אפורה זו של דרישה להזדהות בכדי לפרוק עול, וודאי שיש לדרישה זו תופעות שאינן רצויות. אכן יש כאלה אשר הדרישה להתחברות היא תוצאה של מחשבה אגואיסטית חומרנית המחפשת רק את מה ש"אני מרגיש טוב עם זה", אך ביסודה דרישה זו דרישת אמת היא, דרישת דור הגאולה.

הנביא אומר:

הנה, ימים באים נאום ה' וזכרתי את בית ישראל ברית חדשה. לא כברית אשר כרתי את אבותם ביום החיוקי בידם להוציאם מארץ מצרים אשר המה הפרו את בריתי... כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל... נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה... ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמור דעו את ה' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם.¹

הנביא מתאר ימים בהם האמונה ואהבת התורה תהיינה מושרשות היטב בכל לב. לא יצטרכו ללמד ולשכנע את האנשים כי יש אלקים בשמים ובארץ וכי התורה תורת אמת היא, זה יהיה ברור ומחובר לכל אחד ואחד למקטן ועד גדול. ודאי שיהיה צורך ללמוד בכדי להעמיק את הידיעה והאמונה, אבל יסוד האמונה יהיה טבוע ומובן לאדם בבחינת "מעצמו למד תורה".

כאשר מלמדים אדם הרי שהדברים באים מחוץ לאדם וקיימת חולשה בהזדהות. לעומת מצב שאדם מזדהה מתוכו ומתחבר עם האמונה.

1 ירמיה ל"א, ל - לג.

"הימים הבאים" קרובים הם מאד והדורות הולכים ומוכשרים למצב זה. לכן, כותב הרב קוק זצ"ל כי הדורות שלנו מוכשרים לתשובה מאהבה ולא לתשובה מיראה. ברור, כי יש כאלה המתקרבים לעבודת ה' מתוך יראה אך העם בכללו אינו מתאים לרמה זו של תשובה.

דור כזה לא יוכל לשוב מיראה אבל מאד מוכשר הוא לשוב מאהבה שיראת הרוממות תתחבר עמה... אין בשום אופן אפשרות להכניעם בדרך "כבישה" כי אם לרוממם ולשגבם ולהראות לפניהם את הדרך של האורה הרוממה והאדירה.²

אם כן, ודאי שקיימים יצרים בכל מהלך של קדושה וככל שמעלת הקדושה המנסה להופיע בעולם גדולה ונעלה יותר כך היצרים והטומאה גדולים יותר, אך ביסוד, התביעה להזדהות והתחברות נובעת משורש של קדושה המתאימה לאופיים של דורות הגאולה.

2. עבודה מאהבה

ראינו כי הדרישה לעבוד את ה' מתוך הזדהות היא דרישה חיובית ביסודה. כך אומר ר' יוסף קארו³:

שאין ראוי לו לאדם לעשות המצוות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן ויעשה הטוב מצד שהוא טוב ויבחר באמת מצד שהוא אמת ויקל בעיניו טרחן.

אלא, שיש לדעת כי מדרגה זו שאנו שואפים להגיע אליה כך שנלמד, נקיים ונלך בדרך האמונה מתוך אהבה, מדרגה נעלה ביותר היא.

כך הם דברי הרמב"ם בהלכות תשובה:

אל יאמר אדם הרניי עושה מצוות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא, ואפרוש מן העבירות שהזהירה התורה מהן כדי שאנצל מן הקללות... אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה... העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם... אלא עושה האמת מפני שהוא האמת וסוף טובה לבא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה ואין כל חכם זוכה לה והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקדוש ברוך

2 מאמר הדור.

3 מגיד משנה על הרמב"ם הלכות לולב פרק ח', הט"ו.

הוא אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה והיא המעלה שציונו בה הקדוש ברוך הוא על ידי משה שנאמר: ואהבת את ה' אלקיך.⁴

מחד גיסא, אומר הרמב"ם כי מדרגת האהבה היא כזו גבוהה שלא כל החכמים זוכים, והיא מדרגת אברהם אבינו. ממילא, כדי להגיע למדרגה גבוהה שכזו צריך לעבור תהליך חינוכי מעמיק וארוך. אין מדובר בקוסמטיקה ובהרגשות גרידא, לא מדובר בריקוד פה ושירה שם, כי אם בעבודה קשה, עמוקה ושורשית.

אי אפשר לקצר תהליכים בדרך לאהבה. התהליך הארוך כדי להגיע למדרגה זו כל כך הכרחי עד שאומר הרמב"ם כי אנטיגנוס איש סוכו "זכה" שיצאו ממנו צדוק וביתוס מכיון שדרש מוקדם מידי מתלמידיו: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס".⁵

אמנם, מאידך גיסא, אומר הרמב"ם כי רק מאהבה ציווה אותנו הבורא לעבוד ואין ראוי לעבוד את ה' מיראה. למרות המדרגה הגבוהה של עבודת ה' מאהבה, רק אל מדרגה זו ראוי שישים האדם את מבטו ויתחך את עצמו כל הזמן, כך שמשלא לשמה - יבוא לשמה. לכן, חובה עלינו לבדוק כיצד היא הדרך לאהבתו ולעבודת ה' מתוך התחברות והזדהות.

3. מורכבות האדם

כדי לדעת כיצד אנו יכולים להשפיע על חיינו ולהביא אותנו למצב של עובדי ה' מתוך רצון והתחברות עלינו להבין מה הם המרכיבים של חיינו וכיצד משפיעים על המרכיבים השונים ומביאים אותם למעלת עבודה מאהבה.

הענין הוא, שהאדם השלם כראוי, עיקרו הוא נטוע למעלה בשורש נשמתו העליונה, ועובר דרך אלפי ריבואות עולמות עד שקצהו השני הוא נכנס בגוף האדם למטה, זהו "חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו" שעיקרו קשור ונטוע למעלה חלק הזיה ממש כביכול, ומשתלשל בחבל עד בואה לגוף אדם.⁶

האדם נברא "בצלם אלקים". משמעות הדבר כי האדם כולל את הכוחות כולם. הוא מתחיל ממקום גבוה ועליון ביותר ומשתלשל והולך עד הופעה חומרית כאן בעולם הזה.

בדרך כלל מצביעים על שלשה מרכיבים יסודיים מהם מורכב האדם. שלשה מרכיבים המבטאים את היות האדם כולל וכלול מכל העולמות. בספרים קוראים לשלשת המרכיבים: נפש, רוח ונשמה (נר"נ) וכתב הגר"א:

4 רמב"ם הלכות תשובה פרק י' הלכות א - ב.

5 אבות פרק א', ג'.

6 הגה"ה נפש החיים פרק ה'.

כי הנפש והרוח הם כאדם, ועיקר חיותו של האדם הוא הרוח ...
ובצאת הרוח מהאדם הוא מת. והנשמה נעלמת מאד, והוא השכל
המלמד לאדם דעת⁷.

במילים פשוטות אפשר לומר, כי האדם אשר שורשו העליון הוא במקום
הגבוה ביותר "חלק אלוק ממעל" הולך ויורד עד למטה מתגלה בשלשה
חלקים:

נשמה – כח רוחני עליון שמופיע באדם. הוא כח נעלם ונסתר אבל משפיע
על האדם ומתבטא בכח השכלי של האדם מזוהה עם מוח האדם.

רוח – כח רוחני המתגלה והקשור יותר לגוף האדם ומתבטא במידות
האדם, מזוהה עם הלב.

נפש – ההופעה הנמוכה והגשמית ביותר המתבטאת בעולם המעשי,
מזוהה עם הגוף.

יש המכנים בחינות אלו של האדם בשם: **ידיעה, רצון ויכולת**. הידיעה
כנגד הנשמה, הרצון כנגד הרוח והיכולת כנגד הנפש.

כל הבחינות האלו שבאדם קשורות זו בזו ומשפיעות זו על זו.

כולהו עלמין מתקשרן דא בדא ודא כהאי שלשלת דאתקשר
דא בדא⁸.

למדנו שהידיעה הרצון והיכולת הנם תמיד אחוזים יחד, ובמקום
שנמצא מדע לאין גבול, שמה הרצון הוא בלתי גבולי, והיכולת בלי
גבול גם היא⁹.

4. עבודת ההתחברות

כאשר אנו רוצים להגיע ל"התחברות" אמיתית עם תורה ומצוות ולאהבת
ה' אנו חייבים להתחבר בכל שלשת חלקי האדם מהם הוא מורכב. זאת
אומרת, שעלינו לעבוד בכל שלשת המרכיבים ולחבר את כל אחד מהם ואת
כולם יחד לעבודת ה'.

אי אפשר לקצר תהליכים ואי אפשר לוותר על אחד ממרכיבי ההתחברות.

א. ידיעה

הידיעה היא הכת הנעלה שבאדם. ראשיתה של ההתחברות תלויה בידיעה
"וידע אדם את חוה אשתו".

7 ספר היצירה פרק א מ"א אופן ג.

8 זהר ויקרא.

9 מוסר הקודש נח.

בדרך כלל, קיימת נטייה לזלזל במחשבה ובכוח השפעתה על האדם והעולם המעשי.

העולם החומרי והמעשי נוטה לראות את מה שרואות עיניו ומשמעות ידיו. הוא הקיים והעיקרי ואילו מה שאין רואים והוא מופשט - כביכול אין לו משמעות.

המשקל הרגיל להעריך ערך של ידיעות, הוא משקל שוא ומוטעה, וכל זה מפני שאינם יודעים ערך של ידיעה ולפיכך אינם מעריכים אותה כראוי, אפילו הערך להעריך את ערכם של תוספות ידיעות בערך של תוספת חיים, גם כן עדיין מסוג הערך האמיתי שראוי להעריכו.¹⁰

הנשמה וממילא הידיעה היא הכוח הנעלה באדם והיא בעלת ההשפעה העליונה והעיקרית באדם. ככל שאדם יודע יותר כך הוא מחובר יותר. בלשון הרמב"ם:

אינו אוהב את ה' אלא בדעת שידעהו, אם מעט מעט ואם הרבה הרבה. לפיכך צריך אדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג.¹¹

כל אחד מבין ומרגיש שבשעה שהוא יודע ומבין דברים - קל לו לעשותם והוא מזדהה עם עשייתם. כבר אמר דוד המלך: " **הבינני ואצרה תורתך ואשמרנה בכל לב**".¹²

אנו נמצאים בתקופה בה השינוי העיקרי העובר על העולם הוא בתחום הידיעה.

מאז ההתפתחות המדעית הולכת החברה ונהיית בעלת ידע רב ומגוון, חושבת יותר וגם דורשת הבנה. "אני רוצה להבין" - אפשר לשמוע מכל ילד ונער. אסור להשאיר את עבודת ה' כמצות אנשים מלומדה.

לצערנו, הכח השכלי הזה אינו מנוצל כראוי ואינו מכוון להכרת חיינו העיקריים, הרוחניים, כי אם לעניינים חולפים ושוליים. צריך להפנות את הכח הזה יותר ויותר לידיעת ה', ערכיו ומשמעות חיינו.

10 הרב חרל"פ אורי וישעי פרק טז.

11 סוף הלכות תשובה. ועיין בספר 'כד הקמח', ערך 'שבועות', שכותב: "ושוּרש כל המצוות עד שיאהב את ה' בכל נפשו וידבק בו, וזה לא יהיה שלם אם לא יכיר מעשי ה' בעליונים ובשפלים וידע דרכיו".

12 תהילים קי"ט.

ב. הרצון

הרצון הוא מקור החיים.. רצון האדם הוא באמת יסוד שכלולו והיותו. אמנם הרצון הזה צריך הוא פיתוח ועישוי¹³.

הרצון הוא הכוח האמצעי באדם. בין הידיעה למעשה נמצא הרצון אשר מחולל את החיים כולם.

מצד אחד, בכוח זה נמצאת יכולת הבחירה של האדם. הוא רוצה דבר או אינו רוצה. מאידך, חייב האדם תמיד לרצות. אין רגע בחיים ללא רצון. אדם עושה או אינו עושה, חושב או אינו חושב. הכל תלוי ברצונו.

בחיים יש זמנים שאין האדם חושב, אבל אין זמנים בהם אין האדם רוצה. כאשר שואלים אדם אם רוצה הוא ללכת והוא עונה: "לא רוצה". פירושו שרצונו עכשיו לא ללכת.

הבחירה שהיא רז צלם אלקים מונחת בהרצון. אולם כללות הרצון שירצה דבר מה, להיות רוצה, זה אינו בגבול בחירתו. בכך יש הכרח באדם. הוא חופשי ברצונו מה לרצות, ואינו חופשי בעצם הרצון, מוכרח הוא לרצות כשם שבעל כורחו הוא חי¹⁴.

הרצון, הרוח, המידות שבאדם הם הבחינה האמצעית המחברת בין הכוחות העליונים לתחתונים, בין הנשמה לעולם המעשי. כך מבאר זאת ר"ש בן גבירול:

הרצון, שהוא כוח הבורא, מתפשט בכל וחודר בכל, ואין כלום מבלעדיו... מן הנמנע לתאר את הרצון. אפשר רק לתארו בקרוב, שהוא כח אלקי, הפועל על החומר והצורה ומקשר אותם ומתפשט מהעליון עד התחתון כהתפשטות הנפש בגוף¹⁵.

התחברות לעבודת ה' פירושה רצון שלם בעבודת ה'. השאלה היא כיצד אנו פועלים על הרצון ובונים רצון טהור וחיובי?

כפי שאמרנו לעיל, כל שלשת מרכיבי האדם משפיעים זה על זה. עבודת הידיעה עבודת הרצון ועבודת המעשה ביחד יבנו רצון משוכלל בטהרתו. על האדם לעבוד בשלשת המישורים הללו בכדי להגיע ולהעלות במדרגות ההתחברות לבורא עולם.

ראשית, הידיעה הרוחנית משפיעה על הרצון. "הידיעה הברורה מחוללת את הרצון"¹⁶. למשל, ככל שאדם יודע יותר על חשיבותה של מדינת ישראל

13 מוסר הקודש עמי' עו.

14 הרב חרל"פ לחם אבירים פרק א'.

15 מקור חיים חלק ה.

16 מוסר הקודש עמי' פז.

וככל שברורה לו צידקת דרכנו באחיזתנו בארץ ישראל כך תהיה לו מוטיבציה (רצון) חזקה יותר להלחם למען מדינתנו.

ככל שילמד אדם לדעת את בוראו ואת מעלת התורה וחשיבותה כך תתגבר אצלו אהבת ה' והוא יתחבר יותר לדרכה של התורה.

המלבי"ם בתחילת ספר ויקרא מסביר את ההבדל שבין רצון לחפץ, ואומר כי רצון הוא תוצאה של הדעת ואילו החפץ הוא תוצאה של הרגש.

נכון. הידיעה לבדה אינה מספקת בשביל לבנות רצון טהור. צריך להמשיך ולעבוד בשאר מישורי החיים.

שנית, עבודת בירור הרצון וטהרתו. האדם צריך לברר את רצונותיו ולבדוק אותם, להרחיק רצונות שליליים ולקרב רצונות חיוביים. כיצד עושים זאת? זוהי עבודת חשבון הנפש. בספרים רבים מדובר על צורך האדם לפשפש במעשיו. אנשים רבים חיים ללא התבוננות על חייהם ועל דרכם וללא נתינת דין וחשבון לעצמם על מעשיהם. כל אחד צריך להקדיש לו זמן בו הוא בודק את שאיפותיו ומעשיו ומחליט על שיפור ותיקון הדברים הצריכים תיקון.

אחת מעבודות הרצון הקבועות לנו היא התפילה: "איזוהי עבודה שבלב? זו תפילה". בשעת התפילה מברר האדם את רצונותיו: מה הוא מרגיש שחסר לו ומה הוא חושב שצריך בשביל לחיות חיים שלמים. התפילה כראוי והבקשה מעומק הלב היא המבטאת את רצון האדם ואת מעלתו.

התפילה היא מחיה ממש את הרוח... יסוד התפילה היא התרוממות הרצון והתגלותו... גרעין אחד של תפילה נושא עמו משך של חיים רצוניים אדירים לפניו ולאחריו... עיקר בנין הרצון שהוא הולך ונבנה הולך ומשתלם, מתעלה לבא לכלל תיקון בנין ושכלול, הוא בא מיסוד התפילה¹⁷.

שלישית, "אחר המעשים ימשכו הלבבות". למעשים יש כוח השפעה על העולם הרצוני. אמנם, המעשים חיצוניים הם אבל גם הם חלק מהאדם השלם ויש בכוחם "לשכנע" את הרצון. וכבר אמר הרמב"ם בפרק ד' משמונה פרקים כי ככל שיחזור האדם על פעולות טובות במשך זמן ארוך יקנה לעצמו את המעלה המידותית שעומדת מאחורי המעשה.

אלא שיש להזהר בכלל הזה. המעשה מושך את הלב ועוזר לבנין הרצון רק בתנאי שהאדם רוצה לעבוד מאהבה ורוצה להגיע למעלת אהבה אלא שכרגע עדיין אינו מרגיש כי הוא באמת רוצה בעבודת ה'. אבל אם אין כל רצון ראשוני הרי שהמעשים לא רק שלא ימשכו את הלב כי אם עלולים להרחיקו עוד יותר ממדרגת אהבת ה'.

כך מבאר הרב דסלר:

מתוך שלא לשמה בא לשמה, אולם עריך לדעת, שאם האדם לא השתדל לכוון את מעשיו על מנת להתקרב אל ה"לשמה" מעצמו לא יבא. אפשר לאדם להרבות במצוות ובמעשים טובים כל חיו, ולא לזון אף במשהו לכיוון הפנימיות, וה"שלא לשמה" שלו ישאר בלי שינוי. וכן ביארנו שרק אם יש נקודת לשמה בתוך הלא לשמה – אז יוכל האדם לבא לידי לשמה¹⁸.

הרב קוק כותב כי מאמר חכמים: "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין" מסכם את אשר כתבנו. הרצון המושפע מיצר הרע יכול להשתנות לטובה על ידי התורה. תורה כוללת את לימודה דהיינו - הידיעה, את עבודת הרצון ואת מעשי המצוות.

אין הרצון משתכלל בטהרתו כי אם על ידי השפעתה של התורה. ואם אנו רואים ירא שמים בלא תורה נדע שהרצון שלו איננו תקיף, על כן תיקון העולם שלו חלש. ולפי כוחה של תורה מתגדל אומץ הרצון¹⁹.

ג. היכולת

ידיעת האדם אינה תולפת במהרה. מה שאדם לומד ויודע נשאר עמו לאורך זמן. גם הרצון אינו חולף מהרה. מה שאדם רוצה באמת נמצא בלבו גם אם הוא מתקשה להוציא מן הכוח אל הפועל את רצונו זה.

אך המעשה והרגש הינם תולפים במהרה יחסית. אדם המניח תפילין הרי שכל עוד עטור הוא בתפילין בתפילין הרי שהוא עושה מעשה תפילין ומיד אחרי זמן מה הוא חולצן וזהו. אדם הגיש כוס שתייה לחבירו הרי שפעולה זו ארכה כדקות ספורות וזהו. זהו המאפיין של העולם המעשי העולם החומרי. כך מבאר השפת אמת את הנאמר בטור כי ימי ההכנה לסוכות נעלים מימי החג עצמו. " אבל אין הדבר רחוק שיותר כח והצלה יש בהכנת המצוה מגוף קיום המצוה. כי עשיית המצוה הוא רק לשעה וההכנה לעולם"²⁰. המעשים מחברים את האדם אל מה שהם מכוונים רק אם יש רצון וידיעה מאחורי המעשה.

אמנם, כח השפעתם של המעשים מועט ולשעה אבל מעשה המצוות יש בהם כח השפעה רב ממעשה רגיל. אלה מעשים שניתנו לנו על ידי יוצר האדם המכיר את האדם ומרכיביו וממילא את המעשים אשר ישפיעו עלינו לטובה.

האדם מורכב מחומר וגוף והוא חייב לפעול בעולם המעשי. אם האדם נשאר רק האדם החושב ויודע והרוצה אבל אינו עושה, הרי שיש באדם שכזה

18 מכתב מאליהו חלק ג עמ' 118.

19 מידות ראי"ה, רצון.

20 דברים עמ' 176.

חסרון גדול. חסרון המעשה הוא חסרון הגילוי והביטוי, אבל הוא מלמד גם על חסרון הידיעה והרצון. מי שיודע ורוצה חייב לעשות.

יתירה מזאת, אמר ר' חנינא בן דוסא: "כל שמעשיו מרובים מחכמתו – חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו מרובה ממעשיו – אין חכמתו מתקיימת"²¹. עיקרו של האדם הוא החכמה, אך מכיון שהאדם הינו בעל גוף, הוא זקוק לריבוי מעשים בשביל לקיים מעט חכמה²². רק כאשר אדם ירבה במעשים וישנה בעשייתן פעמים רבות, יהיה קיום לחכמתו ורצונו.

סיכום

התביעה לעבוד את ה' מאהבה ומתוך שיבוחר באמת מצד שהוא אמת, תביעה חיובית היא בכל הדורות ובפרט בדורנו. בשביל להגיע למדרגות גבוהות אלו, על האדם לעבוד ולטהר את כולו. כל מרכיבי האדם צריכים 'להתחבר' לעבודת ה'.

אהבה – מקיפה את האדם כולה. שורשה בידיעות, אמצעיתה ברצון, וביטוייה במעשים.

הרצון – מושפע מלמעלה למטה, מהידיעות, מעבודת הרצון ומהמעשים.

המעשה – הוא כלי הביטוי והגילוי לעולמות הפנימיים שלנו, אך בהיות האדם 'נפש אחת', יש למעשים השפעה בבחינת מלמטה למעלה.

21 אבות ג', ט.

22 עיין מהר"ל בפירושו שם.